

Согласно Н. Подольской, такой вид онимов называется:

1 аллонимом – вариантное наименование объекта [2, с. 29];

2) оронимы – собственное название любого объекта рельефа земной поверхности [2, с. 100]. “*Der Königstuhl*” – гора высотой 567,8 метров, из замка крутая лестница (её называют небесной лестницей) ведёт к Королевскому престолу.

Анализ единиц показал, что номинации объектов попадают в определённые группы по следующим признакам: номинации объектов по отношению к другим значимым объектам; по отношению к людям или качествам; к абстрактным понятиям.

Проанализированные внутригородские единицы обладают спецификой номинации. Например, некоторые названия напрямую связаны с названием товара, вероятно для того, чтобы реализовать прямую рекламную функцию: “*Der Heidelberger Zuckerladen*”, “*Die Bonbon Manufaktur*”: другие же номинации связаны со свойством и качеством: “*Schnookeloch*”, “*Zum Roten Ochsen*”: один из распространённых принципов номинаций – антропонимный: “*Mary Jane*”, “*Vierling*”, “*Sofienstraße*” и др.

Список использованных источников

1. Мезенко, А.М. Имя внутригородского объекта в истории / А.М. Мезенко // Минск : Издательство «Вышэйшая школа», 2003.
2. Подольская, Н.В. Словарь русской ономастической терминологии: науч. изд. / Н.В. Подольская. 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Наука, 1988. – 179 с.
3. Суперанская, А.В. Общая теория имени собственного / А.В. Суперанская – М.: Наука, 1973. – 165 с.
4. Hans-Martin, Mumm Das Haus Zimmern und seine Gäste / Mumm H.M. // Die Haspelgasse 12 von 1795-1881, in: Heidelberg. Jahrbuch zur Geschichte der Stadt, herausgegeben vom Heidelberger Geschichtsverein, Nr. II/1997
5. Sperk, Alexander / Die MfS-Untersuchungshaftanstalt «Roter Ochse» // Alexander Sperk [Elektronische Ressource]. – Art des Zugriffs: <https://gedenkstaette-halle.sachsen-anhalt.de/geschichte> – Zugriffsdatum: 15.04.2024.
6. Hagemann, N. / Heidelberg – Sehenswürdigkeiten // Nicol Hagemann [Elektronische Ressource]. – Art des Zugriffs: <https://kommwirmachendaseinfach.de/staedtetrip-heidelberg-tipps-highlights> – Zugriffsdatum: 09.04.2024.
7. Nabil, Al Jumur / Schnookeloch-Heidelberg // Al Jumur Nabil [Elektronische Ressource]. – Art des Zugriffs: <https://www.schnookeloch-heidelberg.de> – Zugriffsdatum: 10.04.2024.
8. Mucha, Bastian / Digitale Zeitung «Ruprecht.de» // Bastian Mucha [Elektronische Ressource]. – Art des Zugriffs: <https://www.ruprecht.de/2014/07/16/mythos-ploeck>. – Zugriffsdatum: 18.04.2024.

І ў ВЕРАБ’Я СВАЯ СЯМ’Я: ЛІНГВАСЭНСАРНЫ АНАЛІЗ ЮНАЦТВА ЯК УЗРОСТАВАЙ СТУПЕНІ ЧАЛАВЕКА (НА ПРЫКЛАДЗЕ БЕЛАРУСКІХ ПРЫКАЗАК)

В.І. Марцынкевіч

аспірант кафедры беларускай і рускай філалогіі

УА “Мазырскі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя І. П. Шамякіна”

(г. Мазыр, Рэспубліка Беларусь)

Тэрмін “лінгвасэнсорыка” прапанавала расійскі мовазнаўца В.К. Харчанка ў 2012 г. для абазначэння галіны “лінгвістычнага пазнання, якая займаецца мовай перцэпцыі, вербальнай рэпрэзентацыі паказчыкаў пяці органаў пачуццяў: зроку, слыху, тактыльнасці, смаку і паху” [1, с. 6].

Як адзначае А.В. Нагорная, слыхавое ўспрыманне стала аб'ектам навуковай увагі параўнальна нядаўна. “Гукавы пераварот” у гуманітарных навуках у большасці прадывкаваны жаданнем збалансаваць даследаванні сэнсору, сфакусіраваныя пераважна на зроку, і рэабілітаваць іншыя перцептыўныя модусы як паўнацэнныя інструменты пазнання і аб'екты навуковага даследавання [2, с. 34].

У артыкуле мы ставім мэту даследаваць сродкі вербальнай рэпрэзентацыі ўзроставай ступені юнацтва на ўзроўні слыхавога ўспрымання. Акрэслім **задачы** даследавання: вызначыць вербалізатары перцептыўнай лексікі слыху і абзначыць іх функцыі. Даследаванне выканана з выкарыстаннем комплексу **метадаў**: аналіз слоўнікавых дэфініцый, кантэкстуальны аналіз, інтэрпрэтацыя і апісанне.

У адпаведнасці з традыцыямі і народным поглядам юнацтва – гэта перыяд жыцця паміж дзяцінствам і сталасцю. Яно пачынаецца з фізічных праяў паловай спеласці і доўжыцца да набыцця чалавекам самастойнасці. Як толькі хлопцы жаніліся, а дзяўчаты выходзілі замуж, яны пераходзілі ў разрад дарослых [3, с. 15].

Паколькі юнацтва разглядаецца як падрыхтоўка да дарослага жыцця, асноўная задача гэтага этапу – пошук шлюбнага партнёра. У кантэкстах *І галубок гукае, як павы шукае* [4, с. 8]; **Шчабеча** дзяўчына, *шчабеча: відна, замуж хоча* [4, с. 15]; *Пробу крычу – замуж хачу* [4, с. 15]; *Праходзіць Пакрова – раве дзеўка бы карова* [5, с. 149]; ўжываюцца “дзеясловы гучання” [1, с. 33], якія абазначаюць розныя па гучнасці (ціхія і громкія) гукі, пры гэтым **гучнасць** разглядаецца як **кампанент значэння** слова. Звернемся да слоўнікавых дэфініцый: *гукаць* – ‘клікаць, зваць’ [6, т. 2, с. 94]; *шчабятцаць* – ‘хутка, бесперастанку гаварыць (звычайна пра дзяцей, жанчын)’ [6, т. 5, к. 2, с. 415]; *крычаць* – ‘голасна гаварыць, гучна, крыкліва выказвацца’ [6, т. 2, с. 744]; *раўці* ‘ўтвараць **моцныя, працяглыя** гукі, падобныя на роў жывёл’ [6, т. 4, с. 705]. Так, ціхі гук вербалізуецца ЛСВ *гукаць*, громкі, інтэнсіўны – *крычаць, раўці*, а адсутнасць гуку – *маўчаць* ‘нічога не гаварыць, не падаваць голасу’ [6, т. 3, с. 124]. Параўнаем: **Маўчу, дык пэўне замуж хачу** [4, с. 31].

Дзеясловы гучання ўтвараюць сінанімічны рад з ярка выражанай градацыяй сілы гука, якая характарызуецца паступовым узростаннем: *гукаць, шчабятцаць, крычаць, раўці*. Адносна ЛСВ *маўчаць*, які абазначае адсутнасць гука, кожная адзінка сінанімічнага рада з праяўленнем рознай сілы гука – гэта антонім: **маўчаць** – *гукаць, шчабятцаць, крычаць, раўці*. Так, у прааналізаваных кантэкстах адзначаем усталяванне сінанімічных і антанімічных адносін паміж ЛСВ дзеясловаў гучання.

Уздзеянне гукаў рознай сілы на органы слыху вербалізуецца моўнымі адзінкамі з рознымі канатацыйнымі значэннямі: ад нейтральнага *гукаць* да эмацыянальна афарбаванага *шчабятцаць* і адмоўнага *крычаць, раўці*. Мяркуем, што метафарычныя вобразы дзяўчыны і юнака ствараюцца пасродкам ўжывання заоніма *карова* і арнітоніма *галубок*: роў каровы больш гучны і рэзкі ў параўнанні з гуканнем галубка. Таму ў пошуках шлюбнага партнёра маладыя людзі па-рознаму выражаюць уласныя эмоцыі: дзяўчына моцна раве, а юнак стрымана гукае.

Розныя эмацыянальныя рэакцыі, на наш погляд, абумоўлены традыцыйным светапоглядам на ўзроставыя абмежаванні прадстаўнікоў двух паловаў. Прыказкі ўтрымліваюць указанне на пэўны ўзрост маладых людзей, спрыяльны для заключэння імі шлюбу. Параўнаем пра юнака: *Да дваццаці няці хлопец сам жэніцца, з дваццаці няці да трыццаці – людзі, а пасля сам чорт не ажэніць* ‘звычайна кажуць пра хлопца, які занадта доўга халасцякуе’ [7, с. 152]. Параўнаем пра дзяўчыну: *Як дваццаць тры, дык замуж пры, а як дваццаць пяць, дык дома сядзь* [4, с. 17]. Аб'ектыўная неабходнасць самой дзяўчыне прыспешыцца, каб не ўпусціць апошнюю магчымасць стаць замужняй, вербалізавана экспрэсіўным ЛСВ дзеяслова *пры* і дадаткова

падтрымліваецца бінарнай апазіцыяй *пры – сядзь*. Разам з тым, пазіцыянуецца думка, што вялікая розніца ў гадах не з’яўляецца перашкодай у шлюбным жыцці: *Хлопіц на кані едзя, а дзяўчына родзіцца й яму згодзіцца* [8, с. 107]; *Хлопец на каня сядзе, а дзеўка родзіцца і паспявае яму* [4, с. 17].

Услед за С. С. Земічавай адзначым, што пры ўтварэнні **фізіялагічных гукаў** “цела чалавека з’яўляецца ўласна крыніцай гукаў” [9, с. 72]. Аналіз фактычнага матэрыялу сведчыць, што такія гукі могуць узнікаць на аснове параўнання як з фізіялагічным станам чалавека (*Каханьня і кашлю не схаваеш* [4, с. 7], але і з ўнутраным эмацыянальным станам (*Цяжкае ўздыханне – далёка каханне* [4, с. 8]; *Хоць вох, ды ўдвох* [10, с. 145]. Параўнаем таксама: *Глянеш – хоць пацалуй, а прыступішся – плюнеш*. У кантэксце ЛСВ *плюнуць* ужываецца для абазначэння ўнутранага адчування суб’екта (расчараванне, незадаволенасць, няспраўджаны надзеі, неапраўданы вынік чакання) пры сустрэчы з аб’ектам. Звернем увагу на спалучэнне адразу трох тыпаў успрымання, што на функцыянальным узроўні вербалізуецца дзеяслоўнымі лексэмамі *глянеш* (зрок) + *пацалуй* (тактыльнасць) + *плюнеш* (слых). Дзеяслоў *плюнуць* “апісвае суправаджаемы гукам спецыфічны жэст, значэнне якога становіцца зразумелым з умоў камунікацыі” [9, с. 76]. Так, у кантэксце выражаецца **невэрбальная** (праз плявок) **ацэнка** аб’екта, на які накіравана дзеянне.

Мяркуем, што да фізіялагічных гукаў можна аднесці таксама ЛСВ *тупаць* (*топаць*), зафіксаваны ў некалькіх кантэкстах з канатацыяй неадабрэння: *Не тупай нагою: не лягу з табою; Не топай нагою: не сяду з табою* [4, с. 10] (*тупаць* – ‘стукаць, біць нагой (нагамі) аб зямлю, падлогу і пад.’ [6, т. 5, кн. 1, с. 552]. Так, адбываецца пранікненне слыхавой прыметы ў эмацыянальна-ацэначную сферу, даводзіцца думка, што *Сілаю не заставіш быць мілаю, Насільна міль не будзеш* [4, с. 11].

Пры даследаванні эмоцыі **плачу** ў беларускіх парэміях адзначана, што “часцей за ўсё плач у чалавека бывае выкліканы сітуацыяй няшчасця або гора, якое заўсёды нечакана ўрываецца ў жыццё людзей, і суправаджаецца слязьмі” [11, с. 31]. Для нас выклікае цікавасць слоўнікавая дэфініцыя з пазіцыяй слыхавога ўспрымання: *плач* – дзеянне паводле дзеясл. плакаць, а таксама *гукі*, якія суправаджаюць гэтае дзеянне [6, т. 4, с. 271]. Параўнаем: *Здагадайся, хлапчына, чаго плача дзяўчына; Як да каханага ішла – то ўсё скачучы, а як да хаты – усё плачучы* [10, с. 148]; *Нежанаты свішча, скача, а жанаты ў кулак плача* [12, с. 122]; *Жэняцца – скачучы, разводзяцца – плачучы* [10, с. 132].

Разам з тым, прыказкі ілюструюць матыў так званага “абрадавага плачу нявесты, калі яна развіталася з бесклапотным жыццём у бацькоўскай хаце” [13, с. 47]: *Калі не плачаш за сталом, будзеш плакаць за хлявом* [12, с. 120]; *Калі дзеўка ідзе к вянцу і не плача, пэўна і замужам не паскача* [12, с. 120].

Паколькі плач мае гукавую абалонку (перарывістыя гукі), наяўнасць якой дазваляе пачуць яго, успрыняць вухам, мяркуем, што іменна на гэтай падставе яго можна разглядаць як **невэрбальны сродак** слыхавога ўспрымання.

Такім чынам, абазначэнні фізіялагічных гукаў прадстаўлены ЛСВ *кашаль*, *уздыханне*. Невэрбальныя сродкі ўспрымаюцца як асаблівыя псіхалагічныя характарыстыкі дзяўчыны і юнака – ад гучання голасу (*вох*, *плакаць*) да жэстаў (*плюнуць*) і рухаў цела (*тупаць*).

Прыказкі ўтрымліваюць у сабе і гендарны кампанент, праз які адлюстраваны сфарміраваныя ў нацыянальнай культуры ўяўленні пра асаблівасці характару і паводзін мужчын і жанчын. Народная мудрасць сцвярджае: *Ажаніцца куды лягчэй, чым выйсці замуж* [4, с. 25]; *Я за свайго Кузьму каго захачу вазьму, а ты сваю Арынку павазі па рынку* [12, с. 126]; *Не на рэпачцы націнка, не на дзевачцы дзяцінка* [4, с. 20].

Фактычны матэрыял сведчыць, што хлопцу належыць дамінаючая роля ў выбары шлюбнага партнёра, дзяўчыне ж даводзілася заручацца падтрымкай іншых суб'ектаў, часцей маці і свахі, якія маюць на мэце *аддаць* дзяўчыну (*Дзеўку аддавай, калі людзі трапляюцца*). Параўнаем: *Матка дачку хваліла, пакуль з рук зваліла* [5, с. 134]; *Як сваха хваліць – цаны няма, як жаніх убачыць – цаны няма* [10, с. 149]. З пазіцыі лінгвістычнай сэнсорыкі дзеяслоў гучання *хваліць* – 'выказваць адабрэнне, пахвалу каму-, чаму-н.' [6, т. 5, кн. 2, с. 186] з'яўляецца вербалізатарам перцэптыўнай лексікі слыху.

Да слыховага ўспрымання далучаецца зрокавае ўспрыманне суб'ектам аб'екта выбару, што вербалізавана дзеясловамі *убачыць, глядзець*. Параўнаем: *Як сваха хваліць – цаны няма, як жаніх убачыць – цаны няма; Сем раз глядзі, а назад не вядзі* [4, с. 26]. Па меркаванні лінгвістаў (Н.К. Рабцава), сітуацыя зрокавага ўспрымання ахоплівае 15 фізічных з'яў, сярод якіх ідэнтыфікацыя, параўнанне і адрозненне саміх фізічных прадметаў, дзеянні і з'яў. Паколькі жаніх мае на мэце *ўзяць* дзяўчыну за сябе (*Лыка дзяры, пакуль дзяруць, дзяўчыну аддавай, пакуль бяруць*), у прыказках функцыю распазнавання і ідэнтыфікацыі набываюць дзеяслоўныя лексемы *выбіраць, шукаць*. Параўнаем: *Бачылі вочы, што выбіралі, то цяпер хай не плачуць* [12, с. 122]; *Жонку выбірай і вачыма, і вушыма* [4, с. 27]; *Не выбірай дзеўку ў карагодзе, а шукай у агародзе; Шукай жонку не на йгрышчы, а на ржышчы* [4, с. 27].

Значэнне дзеяслоўнай лексемы *выбіраць* 'параўноўваючы наяўнае, аддаваць перавагу каму-, чаму-н.' [6, т. 1, с. 520] дадаткова падтрымліваецца саматычнымі кампанентамі *вочы, вушы*. Так, у спалучэнні з саматызмам *вочы* дзеяслоў набывае значэнне *глядзець* – 'накіроўваць позірк куды-н., звычайна, каб убачыць, разгледзець каго-, што-н.' [6, т. 2, с. 60] і выконвае функцыю **аб'ектыўнай** ацэнкі: *выбіраць вачыма* – самому ўспрымаць з дапамогай органа зроку аб'ект выбару, а ў спалучэнні з саматызмам *вушы* набывае значэнне *слухаць* – 'накіроўваць увагу на якія-н. гукі, намагацца пачуць што-н.' [6, т. 5, кн. 1, с. 210] і выконвае функцыю **суб'ектыўнай** ацэнкі: *выбіраць вушыма* – успрымаць з дапамогай органа слыху тое, што іншыя людзі гавораць пра аб'ект выбару.

Суб'ектыўная і аб'ектыўная ацэнкі могуць не супадаць, у першую чаргу, па прычыне рознай мэтанакіраванасці суб'ектаў. Параўнаем: *Як сваха хваліць – цаны няма, як жаніх убачыць – цаны няма*. Выкажам меркаванне, што ў кантэксце ўстойлівым спалучэннем *цаны няма* 'што-н. ці што-н. заслугоўвае самай высокай ацэнкі, неацэнены па сваіх якасцях, вартасцях' [14, т. 2, с. 120] выражаны розныя канатацыйныя адценні – адабрэння і ацэнкі дзяўчыны.

У выніку даследавання ўстаноўлена, што моўнымі сродкамі выражэння слыху выступаюць дзеясловы гучання з рознымі канатацыйнымі адценнямі, намінацыі фізіялагічных гукаў чалавека. Саматычны кампанент *вушы* ў спалучэнні з дзеяслоўнымі лексемамі выконвае функцыю размежавання і ідэнтыфікацыі аб'екта. Лексічныя адзінкі з'яўляюцца сродкам вербальнай характарыстыкі юнака і дзяўчыны як прадстаўнікоў узроставай ступені юнацтва. Невербальныя сродкі ў складзе парэмій таксама перадаюць перцэптыўную інфармацыю разам з вербальнымі сродкамі.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Харченко, В.К. Лингвосенсорика : фундаментальные и прикладные аспекты / В.К. Харченко. – М. : Либроком, 2012. – 216 с.
2. Нагорная, А.В. Лингвосенсорика как перспективное направление современных лингвистических исследований : анализ. обзор / А.В. Нагорная. – М. : ИНИОН РАН, 2017. – 86 с.
3. Ракава, Л.В. Традицыі сямейнага выхавання ў беларускай вёсцы / Л. В. Ракава. – Мінск : Ураджай, 2000. – 111 с.

4. Прыказкі і прымаўкі: у 2 кн. / Акадэмія навук Беларускай ССР, Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Мінск : Навука і тэхніка, 1976. – Кн. 2. – 615, [1] с.
5. Касько, У.К. Палескі дзівасіл : беларус. нар. прыказкі, прымаўкі, выслоўі : са скарбніцы А.К. Сержпутоўскага / У.К. Касько. – Мінск : Выш. шк., 2005. – 383 с.
6. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. – Мінск : БелСЭ, 1977–1984. – 5 т.
7. Лепешаў, І.Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І.Я. Лепешаў, М.А. Якалцэвіч. – Гродна : ГрДУ, 2011. – 695 с.
8. Аксамітаў, Анатоль. Прыказкі і прымаўкі: Тлумачальны слоўнік беларускіх прыказак і прымавак з архіваў, кафедральных збораў, рэдкіх выданняў XIX і XX стст. / А. Аксамітаў. – 2-е выд., дапрац. – Мінск: Беларус. навука, 2002. – 320 с.
9. Земичева, С.С. Обозначения неголосовых звуков человека и их функционирование в текстах носителя народно-речевой культуры / С.С. Земичева // Вестн. Том. гос. ун-та. Филология. – 2018. – № 52. – С. 71–82.
10. Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы / склад. Ф. Янкоўскі; прадм. Д.Я. Бугаёва. – Мінск : Беларус. навука, 2004. – 494 с.
11. Дзядова, А.С. Чалавек у люстэрку беларускай фразеалогіі і парэміялогіі / А.С. Дзядова. – Віцебск : ВДУ імя П. М. Машэрава, 2013. – 161 с.
12. Анталогія беларускай народнай прыказкі, прымаўкі і выслоўя / [уклад., аўт. прадм. А.С. Фядосік]. – Мінск : Ураджай, 2002. – 298 с.
13. Садоўская, Анжаліка. Вяселле і шлюб у моўнай карціне свету беларусаў і італьянцаў / Анжаліка Садоўская, Ганна Садоўская // Роднае слова. – 2020. – № 7. – С. 47–49.
14. Лепешаў, І.Я. Слоўнік фразеалагізмаў беларускай мовы : у 2 т. / І.Я. Лепешаў. – Мінск : БелЭн, 2008. – 2 т.

ЛЕКСИКО-ТЕМАТИЧЕСКИЕ ГРУППЫ АББРЕВИАТУР В ГАЗЕТНЫХ ТЕКСТАХ

Т.А. Зубрицкая

студентка 3 курса филологического факультета

УО МГПУ им. И.П. Шамякина (г. Мозырь, Республика Беларусь)

Научный руководитель – О.В. Сергушкова, канд. филол. наук, доцент

Актуальность изучения аббревиации в современном русском языке очевидна, так как анализ языковых единиц играет важнейшую роль для исследования многих проблем в области словообразования, стилистики, лексикографии. При стремительном расширении информационного пространства очевидной является проблема объёма газетнопублицистического текста, его способность соответствовать общеязыковому закону экономии речевых усилий. Газетный текст, как правило, ограничен во времени и пространстве и находится в условиях жесткой конкуренции за внимание адресата. Именно поэтому для авторов таких текстов одним из главных умений и навыков является языковая компрессия. Аббревиатуры активно применяются в современной коммуникации, преимущественно в онлайн-средах, способствуя более эффективному восприятию текстов и облегчая взаимодействие между коммуникантами.

Цель данного исследования – проанализировать особенности употребления аббревиатур в современных газетно-публицистических текстах.

Материалом для исследования послужили тексты белорусских газет: «СБ – Беларусь сегодня», «АиФ – Аргументы и факты в Белоруссии», «Жыццё Палесся» и др. Картотека для анализа составляет 250 единиц.